

Uplynulo 120 let od narození prof. Františka Weyra

Renata Rázková

25. dubna 1999 si připomeneme 120. výročí narození významné osobnosti naší právní vědy, jakou byl profesor František Weyr, zakladatel a hlavní představitel brněnské normativní právní školy, první děkan Právnické fakulty Masarykovy univerzity z let 1923/24.

Těžištěm Weyrova celoživotního úsilí byla především práce vědecká a pedagogická. Jeho životním posláním se stalo působení na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Byl jedním ze zakladatelů brněnské právnické fakulty. O zřízení druhé české univerzity usiloval Weyr již během první světové války, kdy vedl spolu s profesorem Karlem Englišem na brněnské technice vědecký seminář o problémech právní a národohospodářské noetiky, jehož účelem bylo podle jeho slov „pěstovat právní dorost“. To se mu v plné míře podařilo teprve na nové fakultě.

Hned po zřízení právnické fakulty v Brně roku 1919 byl František Weyr jmenován jejím řádným profesorem v oboru ústavního práva. Oceněním jeho zásluh při založení fakulty bylo jeho zvolení prvním děkanem fakulty. Děkanskou funkci zastával celkem třikrát (ve studijních letech 1919/20, 1927/28 a 1935/36). Ve studijním roce 1923/24 byl zvolen rektorem Masarykovy univerzity.

Svůj podíl měl František Weyr i na právnickém dění, které se vyvíjelo v Brně kolem Moravské jednoty právnické. Jednou z jeho největších zásluh bylo, že převzal „Zprávy právnické jednoty moravské“, které jednota vydávala již od roku 1891. Ty byly v květnu 1918 především Weyrovou zásluhou přeměněny v „Časopis pro právní a státní vědu“. V tomto časopise, který se stal orgánem mladé Právnické fakulty Masarykovy univerzity, vytvořil Weyr centrum vědecké literární právní práce na Moravě. Práci v právnické jednotě se věnoval Weyr s velkým nadšením. Brzy si získal sympatie i starších konzervativních členů i jejich aktivní spolupráci při plnění úkolů jednoty. Života jednoty se účastnil Weyr kromě svého redaktorství „Časopisu“ a četných přednášek na členských schůzích také jako člen výboru. V letech 1920–1930 se stal dokonce místostarostou jednoty.

Vedle „Časopisu pro právní a státní vědu“ spolupracoval Weyr při založení a redigování řady dalších časopisů a jiných periodických publikací. Společně s L. Duguitem založil a vydával dvojjazyčný právně teoretický časopis „Revue Internationale de la Théorie du Droit“ („Internationale Zeitschrift für

Theorie des Rechts“). Vycházel v Brně a přispěl do něj postupně téměř všichni přední právní teoretikové různých států a byl čten na celém světě. Šlo o jediný opravdu mezinárodní vědecký časopis. Dále je nutno připomenout „Sbírku spisů právnických a národohospodářských“, „Vědeckou ročenku Právnické fakulty Masarykovy univerzity“, „Slovník veřejného práva“, „Parlament“, „Moderní stát“, „Veřejnou správu“, „Sbírku zákonů československých“, „Spisy z oboru právní a státní vědy“ aj.

František Weyr napsal velké množství článků a monografických děl. Své práce uveřejňoval v odborných časopisech a publikacích i v denním tisku (též v revuích, sbornících, ve „Slovníku veřejného práva“ atd.). Publikoval nejen právně filozofické, resp. právně teoretické a státovědecké studie, ale i pojednání v oboru státního a správního práva, zabýval se i otázkami statistiky a národohospodářské politiky. Jde skutečně o nepřehlednou řadu knih, statí a článků z různých vědních oborů.

Značná část jeho prací je publikována v cizích jazycích, především v německém, ale též v jazyce francouzském, italském ad. Zde se Weyr velmi zasloužil o známost naší vědy, našeho národa a státu ve světě. K tomu přispívají i osobní styky s množstvím právníků, filozofů, státovědců a statistiků různých národů, navazované zejména na vědeckých mezinárodních kongresech.

Hlavním a nejdůležitějším oborem Weyrovy vědecké činnosti se stala právní filozofie, která proniká celým jeho literárním dílem. Doba, ve které Weyr vědecky dospíval, mu byla velice příznivě nakloněna. V právní vědě tehdy panovala bezradnost a dezorientace o cílech a metodách. Věda potřebovala zejména pevnou metodologickou bázi a toho si byl Weyr dobře vědom. Byla to doba velice příhodná pro vytvoření formální právní filozofie.

Normativní teorie je právně teoretickým, resp. právně filozofickým učením. Příčinou vzniku normativní teorie byla nespokojenost se stavem obecné (tradiční) právní nauky. Té byl vytýkán především nedostatek jednotné noetiky (poznávací soustavy) a metodologie a z toho plynoucí metodologický synkretismus, dále nedůsledná konstrukce pojmů. Proto si Weyr vytýčil požadavek vybudovat skutečnou teorii práva (právní vědu) se svou vlastní normativní metodou.

Východiskem normativní teorie je transcenden-

tální (kritická) filozofie Immanuela Kanta. Základem jejího učení se stala kantovská myšlenka dualismu přírody a mravnosti (čistého a praktického rozumu).

Druhý charakteristický rys normativní teorie je ostré oddělení sfér Sein a Sollen. V této koncepci se jedná o dva „světy“, o „svět“ „des Seins“ (svět jaký je) a o „svět“ „des Sollens“ (svět jaký být má). Normativní teorie chce zkoumat teoreticko poznávací a logické základy normativní vědy, tzn. oné disciplíny, která se zabývá „Sollen – systémem“. Normativní teorie si vytýčila úkol vybudovat metodu poznání světa jaký má být („Sollen“), metodu normativní. Tím však již Kanta opustila.

Dalším znakem je přísné rozlišování mezi kognitivní a volitivní sférou, mezi funkcí poznávací a volní, normativní teorie dochází k závěru, že věda má co činit s poznáváním, ale ne s vůlí.

Z toho vyplývá čtvrtý základní rys učení, totiž ostrá antiideologická tendence a akcentace hodnotového relativismu. Vědecké poznání posledních hodnot, nejvyšší normy, se ukazuje jako vědecky nemožné. Normativní teorie chce poznávat právo jaké je, nikoliv jaké být má, nebo jaké se má vytvořit. Ona chce být právní vědou, nikoliv právní politikou.

Pátým charakteristickým znakem je důrazný požadavek ryzosti (čistoty) metody právní vědy. Hlavním úsilím této nauky bylo očistit metodu tradiční právní vědy od metodologicky cizích příměsků přírodovědeckých a sociologických a vybudovat metodu normativního, a tedy i právního poznávání.

Dalším rysem normativní teorie je její pozitivistická tendence. Normativní teorie chce být teorií pozitivního práva.

Principy normativní teorie objasňoval Weyr již posluchačům prvního ročníku studia na přednáškách na téma „Základy filozofie právní“ (práce se stejným názvem vyšla v roce 1920).

Svoji teorii přednášel na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, která se pak stala centrem normativismu u nás. Přestože byla normativní teorie pro brněnskou právní fakultu do značné míry profylující, z mnoha dokladů, mj. i z Weyrových pamětí se dovídáme, že ji nikdy násilně neprosazoval. Napsal o tom: „...nedostatek příslušnosti k ní nepovažoval jsem nikdy za nějakou překážku habilitace ba ani vyslovení nepřátelství vůči ní nebylo by mne bylo odradilo od kandidáta, který by jinak byl prokazoval nespornou schopnost k samostatné vědecké práci.“

Ačkoliv našla Weyrova teorie spřízněné duchy – např. v osobnostech profesorů Engliše, Sedláčka, Procházky, Kallaba a částečně i Kubeše a Neubauer, objevili se zákonitě i její odpůrci. Ve svých

pamětech uvádí Weyr několik kolegů, kteří jeho vědecké postoje odmítali (Vacek, Baxa).

Otázkami právní filozofie a právní metodologie se zabývá Weyr již ve svých prvních pracích: „Příspěvky k teorii nucených svazků“ (1908), „Zum Problem eines einheitlichen Rechtssystems“ (1908).

„Základy filozofie právní (nauka o poznávání právního)“ z roku 1920 jsou prvním Weyrovým uceleným spisem, v němž vyložil nový právně filozofický systém, který byl později nazván školou normativní. Dílo znamená mezník v právní literatuře, stalo se základem nového, vědeckého způsobu pěstování právní vědy, byl jím dán podklad pro výstavbu metodologie právní vědy. Autor se zde zabývá právní filozofií ve smyslu formálním, metodou právního poznávání, noetikou. Konstruuje základní právní pojmy, kterými mají být poznávány právní normy.

Výsledky svého dalšího bádání v právní noetice shrnul Weyr ve svém největším díle „Teorie práva“ (1936). Tato práce je důkazem autorova názorového vývoje. Je označována za další mezník, ale i za ideově druhé vydání „Základů filozofie právní“. Autor se zde vrací ke všem problémům, jimiž se zabýval ve svých „Základech“, ale současně v něm shrnuje téměř všechny výsledky svých noetických, metodologických a právně filozofických úvah, které do té doby uveřejnil v řadě knih a pojednání. „Teorii práva“ je možno právem zařadit mezi literaturu světovou.

V roce 1946 vychází další Weyrův spis z oboru právní filozofie „Úvod do studia právního (normativní teorie)“, který měl sloužit především jako učební pomůcka pro studenty právní fakulty. Tato práce je stručným shrnutím problematiky obsažené v „Základech filozofie právní“ a v „Teorii práva“.

Mezi další právně teoretické práce patří pojednání „Příspěvek k teorii aplikace práva“ (1919), spis „O metodě sociologické“ (1927), pojednání „K pojmu právního řízení“ (1928), práce „Čtyři kapitoly z právní noetiky“ (1929), článek „O praktické funkci normy“ (1930) jakož i článek „Pojem pozitivnosti práva“ (1931).

František Weyr však nesoustředil svůj zájem pouze na jediný vědní obor. Jeho myšlenky přesáhly oblast právní filozofie a ovlivnily i sféru státovědy, státního a ústavního práva, správní vědy a správního práva, statistické vědy, sociologie, mezinárodního práva atd.

Zdeněk Neubauer hodnotí okruh Weyrova zájmu takto: „... Weyr nebyl ... jen právním filozofem. Na rozdíl od jiných právních filozofů, kteří byli odborníky jen právě v právní filozofii, mohl Weyr ukázat nosnost svojí noetiky na právních oborech, je-

jichž byl oficiálním zástupcem na univerzitě: v právu ústavním a právu správním¹.

Otázkami legislativními se zabývá Weyr v pojednání „Příspěvek k teorii časově omezených zákonů“ (1910), dalšími Weyrovými pracemi z oboru ústavního práva jsou „Ústava Republiky československé“ (1919), pojednání „Das Verfassungsrecht der Tschechoslowakischen republik“ (1921) a „Ústavní listina“ (1931).

Hlavním Weyrovým státovědeckým dílem je „Soustava československého práva státního“ (1921, 1924).

Ústavní právo Weyr znovu soustavně rozpracoval ve svém proslulém díle „Československé právo ústavní“ (1937). Otázkám ústavním se věnuje i v celé řadě dalších prací.

Oblast správního práva (zejm. živnostenského) rozpracovává Weyr v pojednání „O živnostenských právech obchodních společností“ (1904) a dále v pojednání „Povinnost provozování živností a uzavírání smluv“ (1911).

Kritiku dosavadní panující nauky podává Weyr ve svém článku „Otto Mayerův správní akt“ (1915). Mezi další významná Weyrova správně právní díla patří „Československé právo správní, část obecná“ (1922) a spis „Správní řád“ (1930).

Weyr patřil k nejuzšímu jádru učitelského sboru Právnické fakulty Masarykovy univerzity. V okamžiku znovuotevření fakulty v roce 1945 byl s Františkem Čádou jediným jejím řádným profesorem. Jako výjimečná vědecká osobnost se stal ústředním objektem čistky prováděné akčním výborem v únoru 1948. Byla mu zastavena činnost a v říjnu 1949 musel opustit fakultu a odejít do penze. O několik let později 29. června 1951 umírá. Jeho odchodem ztratila právnická obec člověka a vědce mimořádných kvalit.

Při příležitosti 60. narozenin jeho žák profesor Zdeněk Neubauer o Františku Weyrovi napsal: „Weyr je typický aristokrat: původem, vychováním, smýšlením, vkusem, názorem na život i poměrem k lidem. Individualista a liberál, milovník studia a filozofování, ale i krásy a umění, znamenitý hudebník, ctitel antiky a renesance a současně labužník krásné literatury. Muž, který ctí skutečnou velikost ať

v jakémkoliv oboru a podobě, stejně jako sarkasticky odhaluje a zesměšňuje veličiny uměle nafouklé. Muž, který má rád lidi a společnost, ačkoliv o jejich oblibu nestojí; který dovede mít velmi rád své přátele a velmi pohrdatí nepřátele, ale který neumí nenávidět. Muž, který při své celkové nonchalanci i profesorské roztržitosti nikdy neporuší daného slova a přímo úzkostlivě dbá dochvilnosti. Muž, někdy až dětsky jemný, citlivý a soucitný, ale současně nemilosrdně přímočarý a nekompromisní tam, kde jde o vědeckou pravdu, logiku, vkus a slušnost. Muž, který kolem sebe šíří zcela ojedinělé osobní kouzlo a který má úžasný humor, jednou jiskřivý a optimistický, jindy pesimistický a zžíravý. Weyrův břitký vtíp, ironie a elegance slohu koření takřka všechny jeho literární projevy, což je u vědeckého autora a zvláště autora právnického vlastností velmi vzácnou, vždyť právě právnická literatura je pověstná svou kožeností a suchopárností výrazovou.“²

V roce 1969 se obnovená právnická fakulta po krátkém období snášenlivého postoje k Weyrovým idejím profilovala v důsledku normalizační politiky jako striktně antinormativistická. Módní se stala kritika normativní teorie jako proudu buržoazního právního myšlení.

Po dlouhém období strádání naší právní vědy se v souvislosti s listopadovými přeměnami (1989) konečně znovu naskytla možnost oživit ideje normativní právní školy, otevřeně se přihlásit k odkazu profesora Františka Weyra a dalších jeho stoupenců a navázat tak na tradice brněnské normativní školy právní.

Památku profesora Františka Weyra si Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně připomněla konferencí uspořádanou při příležitosti 40. výročí jeho úmrtí (konala se ve dnech 24. a 25. 10. 1991).

Na osobnost jakou byl profesor František Weyr, může být naše fakulta právem hrda, neboť to byl právě on, kdo ji proslavil svým učením jako představitel brněnské normativní právní školy doma i v zahraničí. Weyrovo jméno je tak s Právnickou fakultou Masarykovy univerzity nerozlučně spjato. Jeho dílo zůstalo i po létech stále živé. Představuje pokladnici cenných myšlenek, ze které mohou čerpat a obohacovat se tak nejen učitelé, ale i studenti.

¹ Neubauer, Z.: František Weyr. In: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Františka Weyra, Praha 1939, str. 9.

² tamtéž, str. 11.